

Міжнародно-правові механізми боротьби з колабораціонізмом в умовах міжнародних конфліктів

Волков Михайло Сергійович¹

Опубліковано
30.06.2024

Секція
Право

УДК
327

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12635732>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація.

Стаття присвячена питанням механізмів боротьби з колабораціонізмом. У контексті глобальних політичних змін і геополітичних викликів, історія показує, що колабораціонізм стає актуальною проблемою для багатьох країн. Взаємодія місцевого населення з окупаційним режимом часто викликає серйозні правові, соціальні та моральні дебати. В Україні, де це питання особливо загострилося у зв'язку з сучасними історичними подіями, необхідне чітке законодавство про відповідальність за злочинні діяння.

Метою даної статті є дослідження міжнародно-правові механізми боротьби з колабораціонізмом в умовах міжнародних конфліктів. Згідно з сучасним міжнародним правом і практикою, а також зарубіжним кримінальним законодавством злочин агресії визнається злочином лише в контексті політичної суб'єктності, тобто лише вище політичне і військове керівництво країни-агресора визначає злочинність агресії відповідно до своєї юрисдикції.

Визначено, що сучасна концепція колабораціонізму є значним психолого-етичним феноменом, який включає різноманітні форми зрад. Колабораціонізм як юридичне поняття включає комплекс різновидів дій, у яких міг брати участь «колабораціоніст» або група колабораціоністів, відповідно, населення, яке для одного чи інша причина допомагає владі чи військовим.

Проаналізовано міжнародні закони щодо колабораціонізму. Вони були поширеними ще до Першої світової війни. Це демонструє цінність співпраці для безпеки націй. Загальна позиція країн ЄС, задокументована в численних письмових роботах, полягає в тому, що держава може обмежити певні права, щоб захистити себе. Ця заборона має відповідати принципам, поширеним у європейській спільноті. Колабораціонізм є важливою юридичною концепцією, це особливо стосується країн, які вразливі до зовнішніх загроз або були окуповані. Міжнародні підходи до визначення та винності спільної діяльності різноманітні, що пояснюється специфікою історичного досвіду та культурними особливостями кожної країни. Незважаючи на законодавство, спрямоване на протидію колабораціонізму, його реалізація на практиці може бути невідповідною або неефективною, що потребує частого перегляду та змін. Дослідження зарубіжного досвіду демонструє необхідність комбінованого підходу, який поєднує суворе правове регулювання, активну освітню роботу та соціальну підтримку. Для успішної боротьби з колабораціонізмом в Україні необхідно об'єднати законодавство,

---

¹ Старший викладач кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки, Національна академія Служби безпеки України, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1302-7344>.

виконавчі накази та судові дії із зусиллями законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, а також громадянської спільноти.

Ключові слова: колабораціонізм, судові дії, міжнародні документи, співпраця, законодавство.

International legal mechanisms for combating collaborationism in the context of international conflicts

Annotation.

The article is devoted to the issue of mechanisms for combating collaborationism. In the context of global political changes and geopolitical challenges, history shows that collaborationism is becoming an urgent problem for many countries. The interaction of the local population with the occupying regime often raises serious legal, social and moral debates. In Ukraine, where this issue has become particularly acute in connection with modern historical events, clear legislation on responsibility for criminal acts is necessary.

The purpose of this article is to study the international legal mechanisms for combating collaborationism in the context of international conflicts. According to modern international law and practice, as well as foreign criminal legislation, the crime of aggression is recognized as a crime only in the context of political subjectivity, that is, only the top political and military leadership of the aggressor country determines the criminality of aggression in accordance with its jurisdiction.

It was determined that the modern concept of collaborationism is a significant psychological and ethical phenomenon that includes various forms of betrayal. Collaborationism as a legal concept includes a complex of types of actions in which a "collaborator" or a group of collaborators could participate, respectively, a population that for one reason or another helps the government or the military.

The international laws on collaborationism are analyzed. They were common even before the First World War. This demonstrates the value of cooperation for the security of nations. The general position of EU countries, documented in numerous written works, is that a state can limit certain rights in order to protect itself. This prohibition must be consistent with the principles common in the European community. Collaborationism is an important legal concept, this is especially true for countries that are vulnerable to external threats or have been occupied. International approaches to the definition and culpability of joint activities are diverse, which is explained by the specifics of historical experience and cultural characteristics of each country. Despite the legislation aimed at countering collaborationism, its implementation in practice may be inappropriate or ineffective, requiring frequent revisions and changes. The study of foreign experience demonstrates the need for a combined approach that combines strict legal regulation, active educational work and social support. To successfully combat collaborationism in Ukraine, it is necessary to combine legislation, executive orders, and court actions with the efforts of the legislative, executive, and judicial branches of government, as well as civil society.

Keywords: collaborationism, legal actions, international documents, cooperation, legislation.

Вступ

Широкомасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України актуалізує необхідність забезпечення українськими правоохоронними органами оперативного, всебічного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людини, міжнародного правопорядку та основ Української держави. Безпека,

зокрема прояви військових злочинів, злочинів проти людяності, сепаратизму, колабораціонізму та державної зради.

У контексті глобальних політичних змін і геополітичних викликів, історія показує, що колабораціонізм стає актуальною проблемою для багатьох країн. Взаємодія місцевого населення з окупаційним режимом часто викликає серйозні правові, соціальні та моральні дебати. В Україні, де це питання особливо загострилося у зв'язку з сучасними історичними подіями, необхідне чітке законодавство про відповідальність за злочинні діяння. Проте, незважаючи на наявність кримінального законодавства, яке регулює відносини у цій сфері, практика його застосування ще потребує вдосконалення. Трапляються також випадки, коли його застосування є непослідовним, а часом і необ'єктивним, що призводить до порушення прав і свобод громадян. Вивчення міжнародного досвіду виявлення, викриття та притягнення до відповідальності осіб, які беруть участь у кооперативній діяльності, допоможе визначити найкращі шляхи вдосконалення національного законодавства. Тому аналіз цього досвіду, його адаптація та імплементація в українське законодавство є актуальним завданням сучасної кримінальної політики країни.

Дослідженнями утворення та розвитку колабораційної діяльності займалися багато вітчизняних науковців. Зокрема, питанням теоретичних аспектів колабораціонізму були присвячені праці М. Волкова [3], О. Заяц [5], Р. Левадний [13], та інших.

Кримінальному аспекту колабораціонізму увагу приділили М. Меліхов [15], І. Сиводєд [16], М. Часник [19], Г. Логвінський [22] та інші. Українські науковці, І. Берднік та М. Головка [1] орієнтирам відмежування колабораційної діяльності від кримінальних правопорушень. До прикладу, І. Биков та С. Фаловський [2] вважають що тільки початок відкритої широкомасштабної збройної агресії РФ проти України змусив Верховну Раду України криміналізувати колабораційну діяльність. М. Карпенко та І. Васильцун [6] звернули увагу на вивчення методологічних підходів до кримінально-правової політики в умовах війни.

Дане трактування поглиблює О. Матюшенко та А. Лігун [14] за рахунок встановлення проблемних питань колабораційної діяльності та пошуку актуальних шляхів їх вирішення. Тоді С. Сьомін, В. Комашко та Н. Піх пропонують до практичного використання пропозиції щодо запровадження цілеспрямованої державної роз'яснювальної інформаційно-виховної політики в сфері боротьби з колабораціонізмом [17, 18]. К. Янішевська та А. Крисько [20] вважають, що залежно від бажань та переконань, які мають на меті громадяни, то найбільш поширеним серед науковців є поділ колабораціонізму на: вимушений, добровільний та ідеологічний.

Проте слід враховувати, що проблема дослідження потребує проведення поглибленого аналізу. Тому розгляд нормативно-правової бази українського законодавства доповнює теоретичну основу даної наукової розвідки. Відповідно, *метою даної статті* є дослідження міжнародно-правові механізми боротьби з колабораціонізмом в умовах міжнародних конфліктів.

Завдання статті:

1. Вивчення поняття «колабораціонізм».
2. Аналіз основних міжнародних документів про колабораційну діяльність.
3. Аналіз досвіду України у запобіганні цього явища.

Матеріали та методи

Методологічним базисом дослідження стали науково-емпіричні методи збирання і порівняння інформації, за допомогою яких було визначено сутність колабораційної діяльності. Використовуючи метод комплексного аналізу, було сформульовано досвід

України у запобіганні цього явища. в сучасних умовах. Методом синтезу й узагальнення було розкрито основні міжнародні документи про запобігання колабораційної діяльності. Теоретичною основою статті є праці вітчизняних та закордонних науковців, а також нормативно-правова база українського законодавства.

Результати

У минулому поняття «колабораціонізм» не було юридично закріпленим явищем, але як політична та правова реальність окупованої Франції під час Другої світової війни воно стало предметом незліченних наукових досліджень багатьох вчених у всьому світі. Франція того часу стала батьківщиною колабораціонізму, концепції, яка означала співпрацю з ворогом або окупаційною владою. Післявоєнні домовленості в європейському світі потребували вирішення питання покарання тих, хто допомагав нацистам або співпрацював з ними, тобто необхідно було визначити рівень відповідальності та покарання за таку діяльність. Тому в післявоєнній Франції до «державної зради» або співпраці з ворогом належали такі дії, як носіння зброї, змова з іноземними державами, змова з ворогами країни, надання зброї, живої сили, коштів, а також надання різної військової чи іншої інформації ворогу. ворог.

Що стосується Радянського Союзу, то на окупованих територіях під час Другої світової війни колабораціонізм з ворогом був досить поширеним явищем серед населення, і покарання за таку поведінку були дуже суворими. Співробітництво з ворогом було найтяжчим антирадянським злочином того часу. Саме повномасштабний наступ ворога в лютому 2022 року змусив українських законодавців звернутися до криміналізації поняття «кооперативна діяльність».

24 лютого 2022 року світ став свідком відкритої збройної агресії Російської Федерації проти України, що призвело до введення в Україні воєнного стану. В умовах глобальних загроз, які породжують військові конфлікти, гуманістичні принципи стають важливою основою дій законодавців, правоохоронних органів, судової системи та юридичної науки. Нові реалії війни змушують нас вживати заходів щодо боротьби зі злочинністю та попередження всіх її видів.

Згідно з сучасним міжнародним правом і практикою, а також зарубіжним кримінальним законодавством злочин агресії визнається злочином лише в контексті політичної суб'єктності, тобто лише вище політичне і військове керівництво країни-агресора визначає злочинність агресії відповідно до своєї юрисдикції. Власна влада може фактично спланувати, підготувати чи розпочати (ініціювати) агресивну війну або віддати наказ про проведення агресивних військових дій. Враховуючи систематичне та масове застосування Російською Федерацією заборонених видів зброї проти мирного населення та цивільних об'єктів, намагання досягти конкретних злочинних цілей за рахунок тисяч жертв серед цивільного та військового населення, масштабне руйнування цивільних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, прямо зазначивши, що агресивні військові дії Російської Федерації на території України необхідно розглядати лише в контексті міжнародних злочинів, пов'язаних з військовою агресією, неодноразовими порушеннями законів і звичаїв війни, геноцидом українського народу. та інші злочини проти миру [9, 16].

Слово «колабораціонізм», «колабораціонізм» походить від французького терміна «collaboration», що означає співробітництво з супротивником. Цей термін часто використовувався для опису добровільного об'єднання (на відміну від примусового об'єднання) окремих класів чи груп населення окупованої території з ворогом [5]. Цю спільність війни відчуває кожна країна, яка має чи матиме територію, яка є чи окупована армією, громадяни країни взаємодіють з окупантами, надають їм допомогу тощо. Участь у діях, спрямованих на допомогу владі в досягненні окупаційних цілей, слід відрізняти

від дій, необхідних для утримання людей в окупації, останні не слід розглядати як колабораціонізм.

Наприклад, сплата податків, робота в бюрократичних організаціях, участь у культурі та інших видах діяльності протягом періоду роботи без пов'язаної з ними ідеології можна вважати прикладами соціальної адаптації під час роботи. Як наслідок, питання розмежування правових дій тих громадян, які брали участь в окупації ворогом, від дій громадян, які стали військовополоненими та були змушені співпрацювати з режимом, який захопив їх територію, щоб зберегти своє життя бути значним [13]. Згідно усталеної міжнародної практики, нині прийнято виокремлювати такі типи колабораціонізму (Табл. 1)

Таблиця 1

Основні типи колабораціонізму

Тип	Основні ознаки
Воєнний колабораціонізм	сприяння противнику зі зброєю у руках (служба у військових формуваннях, поліцейських структурах, а також в органах розвідки та контррозвідки)
Економічний колабораціонізм	співробітництво у будь-яких галузях економіки та національного господарства
Культурний (духовний) колабораціонізм	співробітництво з окупантами в духовній сфері (різноманітна психологічна підтримка окупанта, поширення серед населення вірнопідданських настроїв, пропаганда винятковості окремої нації, на кшталт «арійської раси», «руського міра» тощо.
Політико-адміністративний колабораціонізм	будь-яке співробітництво в окупаційних органах влади
Побутовий колабораціонізм	пов'язаний із розбудовою на окупованих територіях дружніх взаємовідносин між загарбниками та населенням

Джерело: створено автором на основі джерела [17].

Звертаючись до теоретичних аспектів, важливо зазначити, що сучасна концепція колабораціонізму є значним психолого-етичним феноменом, який включає різноманітні форми зради – співробітництво населення з окупаційною владою, його представником, країною-агресором, шляхом різноманітних дій у військовій, економічній, політичній, інформаційній та інших сферах життя. Колективна мета колабораціонізму – завдати значної шкоди суверенітету, територіальній цілісності та безпеці країни. Розглянувши вищевикладене, можна виділити основні характеристики та універсальні ознаки колаборації, а саме [20]:

- наявність учасників спільної діяльності, а саме: 1) «колаборанти» — термін, який використовує громадянин або група громадян для позначення того, хто допомагає державі та країні-агресору, підриваючи таким чином суверенітет країни; 2) країна/представники країни-агресора, які беруть безпосередню участь у діяльності.

●тверде переконання, що метою державного насильства є підрив суверенітету та територіальної цілісності різними способами.

Вивчення поведінки з психологічної точки зору та врахування особистісних особливостей людини може полегшити виявлення її симптомів на ранній стадії, надати певний ефект, вжити профілактичних заходів і запобігти виникненню цього явища. Спочатку слід розуміти, що колабораціонізм - це випадкова дія людини, заснована на появі нових цілей, потреб і прагнень (визначення життя). Концепція спонтанності є невід'ємною частиною співпраці, яка викликає у людей бажання зайняти позицію окупанта. До такого висновку можна дійти, аналізуючи останні події та поведінку людей. Зокрема, ми спостерігаємо випадки, коли представники нинішньої влади намагаються уникати контактів з окупантами, а інші повністю підтримують окупантів і готові надати їм будь-яку необхідну допомогу.

Необхідно зрозуміти причини та наслідки спільної діяльності окремих людей, а також їхні потреби та мотивацію. Важливо пам'ятати, що існують не тільки нові мотиваційні чинники, створені під впливом ситуацій, пов'язаних з ворожнечею чи окупацією, а й "давні" фактори, які можуть призвести лише до протиправної поведінки. Це може виражатися, наприклад, у бажанні досягти певної мети, багатства або статусу. Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що люди, які схильні до співпраці, мають більш високий ступінь егоїзму (найважливішим є бажання задовольнити власні потреби), вони більш пластичні (вони краще пристосовуються до змін середовища), і мають розвинений соціальний інтелект, що дозволяє знаходити спільну мову з усіма і в будь-яких ситуаціях[3].

Сьогодні чинне законодавство більшості європейських країн щодо колабораціонізму вважає його зрадою громадян інтересам власної влади. Залежно від тяжкості шкоди, заподіяної їхніми злочинами, відповідним покаранням є тривале ув'язнення або смерть. Як наслідок, свого часу такі лідери включають: Петена та Лавалю у Франції було покарано смертю; Квіслінг у Норвегії; Mussert в Голландії; Тисо в Словаччині. Сербський партнер Мілана Недича під час слідства прийняв смертельну дозу наркотиків. Як правило, у Західній Європі після Другої світової війни близько 170 осіб було ув'язнено через колабораціонізм (як серйозний злочин), приблизно 11 осіб було страчено, а понад 2500 осіб було вбито. Тільки в Норвегії було розглянуто 90 000 випадків екстремальної зради, що становить приблизно 4% від загальної кількості населення країни [18].

Розглянувши основні загальнотеоретичні та історичні аспекти колабораціонізму, стає очевидним, що колабораціонізм як юридичне поняття включає комплекс різновидів дій, у яких міг брати участь «колабораціоніст» або група колабораціоністів, відповідно, населення, яке для одного чи інша причина допомагає владі чи військовим. Введення кримінального покарання за «колабораціонізм» у збройному конфлікті не є безпрецедентним. Після Другої світової війни європейські країни та Радянський Союз почали використовувати термін «зрада» для опису злочину колабораціонізму. Сьогодні існує кілька міжнародних законів, які описують поведінку колабораціонізму. (Рис.1)

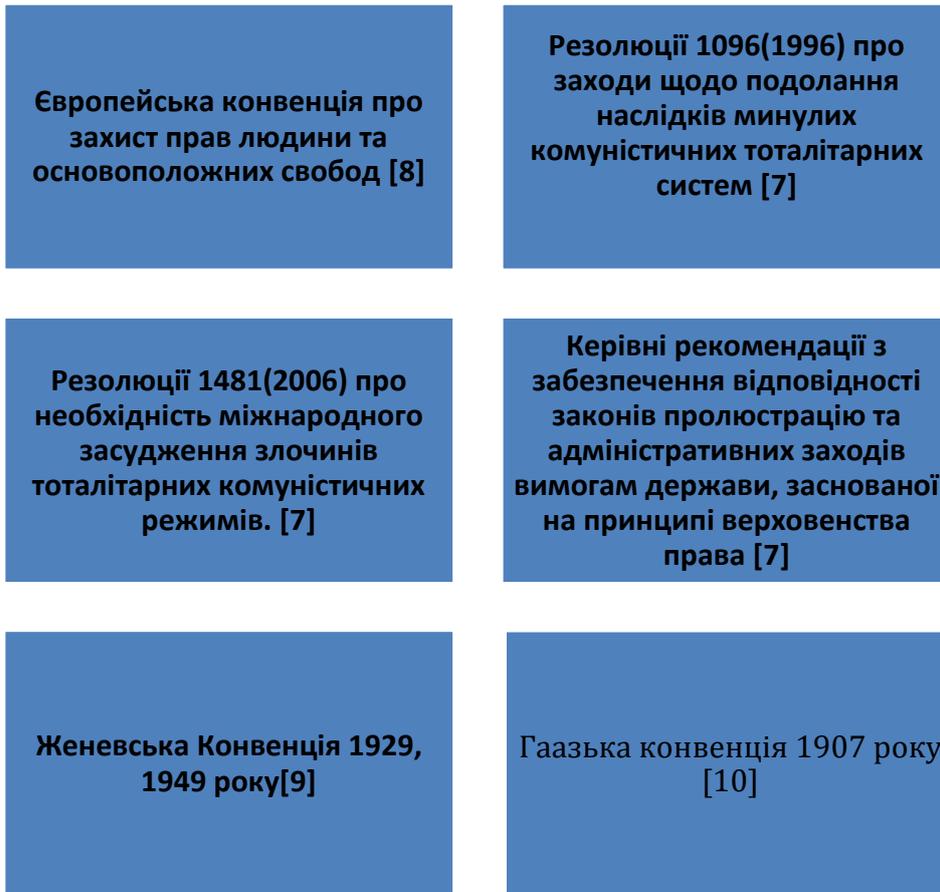

Рис. 1 Основні міжнародно-правові механізми щодо запобігання колабораціонізму.
Джерело: створено автором на основі джерела [7].

Як наслідок, міжнародні закони щодо колабораціонізму існували ще до Першої світової війни. Це демонструє цінність співпраці для безпеки націй. Спільна позиція країн ЄС, зафіксована в численних документах, полягає в тому, що держава може обмежити певні права, щоб захистити себе. Це обмеження має відповідати принципам, поширеним у європейській спільноті.

Сучасне міжнародне гуманітарне право взагалі виключає можливість союзу з супротивником у війні. Зокрема, IV Конвенція про закони і звичаї сухопутної війни [21], яку Україна підписала 24 серпня 1991 р., прямо забороняє будь-які зв'язки з ворогом, включаючи будь-яку форму прямої чи непрямої допомоги агресору, а також як і будь-який інший тип асоціації. З точки зору міжнародного гуманітарного права, залежно від характеру співпраці, масштабів і наслідків її можна вважати злочином війни проти людства. Крім того, поведінка держави-агресора та взаємодія цивільного населення з окупантами на територіальній території регулюється окремими нормами Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни [9]. Зокрема, ст. 40 правил Конвенції стверджує, що громадяни іноземної держави можуть брати участь (добровільно чи примусово) у гуманітарних зусиллях, які спрямовані виключно на забезпечення продовольством, житлом, одягом, транспортом і охороною здоров'я і не пов'язані з військовими діями.

У ст.ст. 24 і 50 Конвенції наказує, що окупаційна влада повинна гарантувати належне функціонування навчальних закладів із залученням тих самих культурних традицій, що й діти. Тобто стандарти міжнародного гуманітарного права віддають перевагу викладанню змісту освіти активними вчителями, враховуючи перебування

дітей на окупованих територіях, які потребують продовження навчання. ст. 51 Женевської конвенції незаконним є насильницький вербування чоловіків, які були приєднані для служби в збройних чи додаткових силах нападника, а ст. 54 Конвенції не надає окупаційній владі права змінювати статус посадових осіб чи суддів на окупованих територіях, а також використовувати будь-який вплив на них, якщо вони відмовляються виконувати свої службові обов'язки через проблеми совісті. Крім того, Конвенція передбачає, що окупанти повинні гарантувати належне виконання медичних потреб цивільного населення, утримання поранених і хворих, а також надання додаткових послуг.

Отримання припасів чи медикаментів від окупантів не вважається колабораціонізмом, але це єдиний спосіб зберегти життя та здоров'я місцевих жителів. Лікарі та медичні працівники, які служать на своїх нинішніх посадах на окупованій території, не вважаються партнерами, незважаючи на те, що вони отримують зарплату за свої зусилля. Лікарями-колегами вважаються ті, хто бере участь у прийнятті рішень, співпрацює з ворогом заради політичних інтересів або має визнану легітимність як лікар. Як наслідок, можна стверджувати, що міжнародне гуманітарне право, зокрема Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни (1949 р.). В інших протоколах до угоди була відсутня остаточна заборона роботи корінного населення на тимчасово колонізованих територіях. Крім того, подальша участь громадян у виконанні службових або трудових обов'язків за наявності окупації, якщо не виявлено злочинної поведінки, не буде вважатися співпрацею з ворогом або сприянням.

Сучасний підхід до вирішення проблеми кримінально-правової боротьби з колабораціонізмом в Україні відображено як у національному законодавстві, так і в доктрині. Тривалий час Верховна Рада України намагалася вирішити це питання, створивши низку відповідних документів. Проте лише початок відкритої широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України спричинив злочинність Верховної Ради України щодо колективної діяльності (Биков). Однією з найважливіших статей законодавства, якими доповнено Кримінальний кодекс України, є стаття 111-1 Кримінального кодексу України [11].

Цю статтю включено до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за кооперативну діяльність)», який було прийнято 3 березня 2022 року [12]. Цей закон спрямований на зміцнення правової системи та забезпечення національної безпеки шляхом впровадження ефективних методів протидії колабораціонізму. Його введення в дію має важливе значення для забезпечення правопорядку та збереження національних інтересів України. Ця правова норма дозволяє правоохоронним органам більш активно реагувати на випадки колабораціонізму, розслідувати ці випадки та притягувати винних до відповідальності. Крім того, як і в більшості романів, існує багато суперечливих аспектів і питань, які потребують стандартизації та вивчення юристами.

В умовах воєнного стану в Україні стала очевидною необхідність криміналізації спільної діяльності. Що стосується кримінально-правової науки, то з такою поведінкою слід пов'язувати поняття «спільна діяльність», яка характеризується співробітництвом або взаємодією з противником (державою-агресором), така поведінка завдає шкоди інтересам держави. Розуміння цієї діяльності як свідомої, добровільної та стратегічної за своєю природою найчастіше приймається з точки зору міжнародного права [14]. У зв'язку з цим дії громадян України, які брали або є причетними до агресора, визнаються колабораціоністськими.

Судова наука, яка є похідною від структури злочинних дій, на сьогодні характеризується переважанням кримінальних проступків. Навіть за ефективності спрощеної системи судочинства існує ряд проблем, пов'язаних із необхідністю розробки формальних правил щодо формулювання обвинувачення. Визнається, що в судових

рішеннях відсутня необхідна інформація щодо аналізу типових властивостей осіб, яких судять (вік, етнічна приналежність, громадянство, соціальний статус, рід діяльності тощо). Також зазначається, що формальної оцінки доказів у справі немає, оскільки вони стосуються зловживання владою підсудними в контексті кваліфікації спільних дій. Створення та посилення діяльності кіберпідрозділів правоохоронних органів, а саме Національної поліції України, може допомогти уникнути цього виду злочинів. Створення та впровадження ефективних програмних продуктів для спостереження та моніторингу злочинної діяльності в соціальних мережах може сприяти виявленню та викоріненню злочинної співпраці. Переконавання агентів спостерігати за шкідливим контентом і оцінювати ресурси стає додатковим методом уникнення такої поведінки. Розвиток методів виявлення, розслідування та перевірки співпраці між експертами та правоохоронними органами має вирішальне значення для створення ефективного механізму боротьби з цим видом злочинності [15].

Щодо посилення кримінальної відповідальності в Україні під час воєнного стану, важливо зазначити, що відповідно до статті 6 статті 3 Кримінального кодексу України зміни до законодавства про кримінальну відповідальність здійснюються виключно через закон, який містить зміни до Кодексу, кримінально-процесуальні закони або закони про адміністративні правопорушення. Серед законів, які приймалися, спеціальними вважалися ті, що безпосередньо стосувалися кримінального законодавства. Зокрема: • Законом, яким внесено зміни до різних законів щодо кримінальної відповідальності (реєстраційний номер 5144), до Кримінального кодексу України додано нову статтю 1111 «Спільницька діяльність», цим законом додано нову категорію покарання за злочинну співпрацю, яка передбачає до 15 років позбавлення волі, а також довічного позбавлення волі з можливістю позбавлення права брати участь у певній діяльності чи обіймати посади на строк до 15 років. Це включало блокування власності. Ця стаття була схвалена без питань після тривалої підготовки [6].

Розглянувши зміст зміненої статті та деякі аспекти Кримінального кодексу України, можна зробити висновок, що злочинною відповідно до закону є така поведінка: підтримка громадськістю насильства проти України або заперечення його існування; підтримка громадськістю збройного насильства проти України та захоплення території, і те й інше має тимчасовий характер; заклики до підтримки дій і рішень держави-агресора, окупаційної адміністрації та співпраці з ними; організація та участь у політичних заходах та інформаційній діяльності з державою-агресором та окупаційною владою: участь або участь у різноманітних політичних заходах: мітингах, мітингах, демонстраціях, розповсюдженні інформації; пропаганда в навчальних закладах: пропаганда та пропаганда військового насильства проти України; підтримка країни-агресора та держави-окупанта; впровадження освітніх стандартів на території агресора; партнерство та захоплення посад у воєнізованих формуваннях та військових організаціях держав-окупантів, передача різних матеріальних цінностей країні-агресору [11].

Щодо решти складових, то після більш детального вивчення досліджуваної статті у КК України можна чітко виділити суб'єкта колективної діяльності, яким є фізичний злочинець віком від 16 років та є громадянином України. Принципово інакше йде справа з передбачуваною стороною деяких специфічних видів злочинної поведінки, а саме зрадою. Наприклад, «умисний перехід громадянина України на бік країни-окупанта з наміром надання допомоги останньому, а також його представнику, у тому числі організаторам незаконних владних структур, у період окупації, це має схожий склад зі складами державної зради», що в свою чергу породжує питання потенційного ухилення зрадників від більш суворого покарання та не дозволяє відмежувати його від останнього [1].

У цьому випадку дуже важливо обговорити міжнародний досвід у цьому просторі. Наприклад, у кримінальному законодавстві Австрії та Ліхтенштейну, на відміну від України, відсутнє розмежування загального, загального, специфічного та непрямого об'єктів злочину. В окремих наукових публікаціях виділяється загальна та безпосередня тема. Як загальний термін у доктрині визнаються «правові блага», «виправдані інтереси особи, суспільства і держави». Крім того, найважливішим аспектом законодавчого підходу до об'єктів державної зради та шпигунства є те, що ці речовини поділяються на різні частини кримінального кодексу. У результаті підкреслюється розмежування об'єктів різних кримінальних правопорушень. Об'єктом злочину в цих правових системах є конституційний лад, цілісність території країни, а в більш загальному розумінні - інтереси держави.

З іншого боку, це ілюструє назва розділу. 14 Кримінального кодексу Австрії та Ліхтенштейну, які стосуються «Державної зради та інших посягань на інтереси держави», а також різновиди поведінки, що визнаються державною зрадою. В Австрії та Ліхтенштейні суперечки щодо того, чи вважається інформація державною таємницею, насамперед залежать від змісту інформації, а не від її реєстрації у відповідному реєстрі. Цікаво, що в цих кодексах використовується термін «Відомості, що загрожують Конституції», це вважається формою державної таємниці. Вони зберігають згадану вище інформацію, яка призведе до неконституційного усунення демократичного, федеративного чи державного характеру країни, або перешкодить її нейтралітету, або обмежить саме право. Кодекси передбачають, що якщо йдеться про секретну інформацію про державу, то каратимуть лише тих, хто має злочинні наміри. Важливо також зазначити, що в цих країнах у кримінальному законодавстві відсутній поділ злочинів з умисним наслідком, це характерно тільки для України.

Натомість Кримінальні кодекси Австрії та Ліхтенштейну розрізняють навмисний умисел, тобто «якщо особа бере на себе роль злочинця або спостерігача за наслідками», і свідомий умисел, який означає «якщо особа не просто передбачити потенційні наслідки для злочинця або спостерігача». Зміст норм, що визначають відповідальність за державну зраду та шпигунство, не має відношення до формального права. В окремих висловлюваннях законодавець описує і особисту сторону. Наприклад, у статті 253, яка визначає відповідальність за розголошення державної таємниці, прямо вказано: особа повинна визнавати, що ця інформація є державною таємницею [19].

Як наслідок, очевидно, що в кримінальному законодавстві Австрії та Ліхтенштейну відсутня концепція «колабораціонізму», натомість використовуються інші подібні злочинні дії, які підривають суверенітет країни. Україна може черпати натхнення з процесу розробки критеріїв для визначення того, чи хтось співпрацює злочинно.

Висновки

Зі сказаного вище можна зробити висновок, що складна ситуація в державі сьогодні є важким завданням для всіх сфер її життєдіяльності. Силова агресія Російської Федерації безпосередньо впливає на соціальну інфраструктуру, населення та бізнес. Проте навіть у ці важкі часи, коли всі повинні стояти поруч, все ще є ті, хто заради радості чи через свої переконання та цінності починає співпрацювати з державою-агресором, тобто бере участь у кооперації. діяльності. І хоча впровадження останніх змін до Кримінального кодексу України мало вирішити всі питання щодо кримінальної відповідальності, пов'язаної з конкретною злочинною поведінкою, на практиці з'явилися нові проблеми щодо відмежування цієї поведінки від інших пов'язаних з нею видів поведінки.

Таким чином, міжнародні закони щодо колабораціонізму були поширеними ще до Першої світової війни. Це демонструє цінність співпраці для безпеки націй. Загальна позиція країн ЄС, задокументована в численних письмових роботах, полягає в тому, що

держава може обмежити певні права, щоб захистити себе. Ця заборона має відповідати принципам, поширеним у європейській спільноті.

Колабораціонізм є важливою юридичною концепцією, це особливо стосується країн, які вразливі до зовнішніх загроз або були окуповані. Міжнародні підходи до визначення та винності спільної діяльності різноманітні, що пояснюється специфікою історичного досвіду та культурними особливостями кожної країни. Незважаючи на законодавство, спрямоване на протидію колабораціонізму, його реалізація на практиці може бути невідповідною або неефективною, що потребує частого перегляду та змін. Дослідження зарубіжного досвіду демонструє необхідність комбінованого підходу, який поєднує суворе правове регулювання, активну освітню роботу та соціальну підтримку. Переклад іноземних знань українською мовою необхідний через історію країни, сучасні проблеми та національні особливості. Для успішної боротьби з колабораціонізмом в Україні необхідно об'єднати законодавство, виконавчі накази та судові дії із зусиллями законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, а також громадянської спільноти.

Список використаних джерел

1. Берднік І., Головка М. Основні орієнтири відмежування колабораційної діяльності від суміжних складів кримінального правопорушення. *Нове українське право*. 2022. № 2. URL: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.22> (дата звернення: 27.04.2024).
2. Биков І., Фаловський С. Реагування правової системи на колабораційну діяльність: нові напрями кримінальної відповідальності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2023 р.)*. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 28-31. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3bb50173-4995-4748-98f2-06c517e68b3d/content> (дата звернення: 27.04.2024).
3. Волков М. Аналіз психологічних аспектів колабораційної діяльності в сучасному суспільстві: виклики і перспективи. *Академічні візії*. 2023. № 4. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/624/573> (дата звернення: 27.04.2024).
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (Додаток) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 р. : станом на 3 січ. 1955 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a153#Text (дата звернення: 28.04.2024).
5. Заяц О.М. Юридична характеристика дефініції колаборація. *Актуальні питання кримінально - правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: мат-ли Всеукр. наук.- практ. конференції* (Одеса, 21.07.2022). Одеса, 2022. С. 45–46. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/45957278-a126-41f8-ba49-c765f98a31d1> (дата звернення: 27.04.2024).
6. Карпенко М., Васильцун І. Кримінально-правова політика в умовах агресії російської федерації. *International journal "Law and Society"*. 2024. № 9. С. 59-66. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/view/7659/7873> (дата звернення: 27.04.2024).
7. Колабораціонізм. Міжнародний досвід регулювання, правові механізми та санкції. Інформаційна довідка. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XD9Z.pdf (дата звернення: 27.04.2024).
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 28.04.2024).
9. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 р. : станом на 23 лют. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 28.04.2024).

10. Конвенція про мирне розв'язання міжнародних зіткнень (I Гаазька конвенція) : Конвенція Рос. Федерація від 18.10.1907 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938#Text (дата звернення: 28.04.2024).
11. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 19 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.04.2024).
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 28.04.2024).
13. Левадний Р. С. Ретроспективний аналіз колабораціонізму та відповідальності за нього. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. №66. С. 121-124. DOI <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2023.66.25> (дата звернення: 27.04.2024).
14. Матюшенко О. І., Лігун А. І. Колабораційна діяльність: проблемні питання та перспективи їх вирішення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 6. <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.2.6> (дата звернення: 27.04.2024).
15. Меліхов М. Колабораціонізм в умовах воєнного стану та основні кримінологічні аспекти. *The XII International Scientific and Practical Conference "Youth, education and science through today's challenges", December 04-06, 2023, Bordeaux, France*. 2023. С.151-153. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2023/11/YOUTH-EDUCATION-AND-SCIENCE-THROUGH-TODAYS-CHALLENGES.pdf#page=152> (дата звернення: 27.04.2024).
16. Сиводєд І. Розслідування військових правопорушень, які вчинені на окупованій території України. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 1(7). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-1\(7\)-283-292](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-1(7)-283-292) (дата звернення: 27.04.2024).
17. Сьомін С. В., Комашко В. В. Сучасна парадигма колабораціонізму в умовах російського вторгнення в Україну: історико-правовий аналіз. *Право та державне управління*. 2023. № 4. С. 194-201. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2023/28.pdf (дата звернення: 27.04.2024).
18. Сьомін С. В., Комашко В. В., Піх Н. С. Організаційно- правові засади протидії колабораціонізму в умовах євроінтеграційного курсу України. *Publishing house «Baltija Publishing»*. 2024. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/451/12173/25442-1> (дата звернення: 27.04.2024).
19. Часник М. Міжнародні підходи до визначення і кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність (на прикладі Австрії та Ліхтенштейну). *Часопис Київського університету права*. 2023. № 3. С. 251–255. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2023.51> (дата звернення: 28.04.2024).
20. Янішевська К. Д., Крисько А. С. Загальнотеоретичні аспекти та класифікація колабораційної діяльності як кримінально-правового явища. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2022. Випуск 4(56). URL: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4\(56\).269622](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4(56).269622) (дата звернення: 27.04.2024)
21. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі : Конвенція Україна від 18.10.1907 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення: 28.06.2024).
22. Logvinski G. V. Limited criminal jurisdiction in international practice. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a23865fd-a331-4379-bffa-c4cdd642d81c/content> (дата звернення: 28.04.2024).